

1999-03-09

Rapport från arbetsgruppen till styrgruppen för läraryrkets utveckling och rekrytering (SLUR)

1. Inledning

I avsiktsförklaringen sägs att lärarna är skolans viktigaste resurs och läraryrket måste därför vara ett attraktivt yrke med utvecklingsmöjligheter. Kompetenta och behöriga lärare skall kunna rekryteras till skolan och vilja stanna kvar i skolan.

Arbetsgruppen anser att det inte finns någon enkel åtgärd som ensam kan garantera detta utan det krävs en kombination av åtgärder på såväl lokal som central nivå. Alla parter behöver bidra till att främja en sådan utveckling. Viktigast är dock ett målmedvetet och uthålligt arbete på den lokala nivån som främjar synen på skolan som en attraktiv arbetsplats.

De förslag som nu väcks av arbetsgruppen måste ses som ett första steg i ett sådant strategiskt samarbete. Det är viktigt att parterna tar ett gemensamt ansvar för förverkligandet av förslagen. På de områden i avsiktsförklaringen där arbetsgruppen inte nu kan lägga konkreta förslag, bör parterna inleda ett fortsatt gemensamt arbete. Erfarenheterna från de projekt som genomförs blir en viktig grund för det utvecklingsarbete som kan drivas vidare av de centrala parterna för att förverkliga avsiktsförklaringen i alla dess delar. Arbetsgruppen föreslår att styrgruppen (SLUR) fortsätter och tar ansvar för att detta sker.

2. Bakgrund, avgränsning och uppläggning

Arbetsgruppens uppdrag har varit att utarbeta konkreta handlingsvägar för de olika delarna i den avsiktsförklaring daterad 1998-08-31, som undertecknats av Utbildningsdepartementet, Svenska Kommunförbundet, Lärarförbundet, Lärarnas Riksförbund samt SKOLLEDARNA och som bilägges denna rapport.

Arbetsgruppen presenterar förslag på de fyra områden som avsiktsförklaringen behandlar. Förslag gällande läraryrkets utveckling och samarbete mellan skola och högskola och forskning presenteras samlat under rubriken Läraryrkets utveckling. Frågor gällande antagning och rekrytering till lärarutbildning presenteras under en särskild rubrik. I avsnittet Skolan som attraktiv arbetsplats behandlas det gemensamma ansvaret för avsiktsförklaringens förverkligande

samt frågor kring genomförandet av arbetsgruppens förslag. Samtliga förslag läggs fram gemensamt oavsett hur ansvaret för det praktiska genomförandet fördelas. Avsiktsförklaringen ligger som en grund för rapporten och dess förslag. I de delar där förslag inte nu kan framläggas gäller avsiktsförklaringen till dess att förslag kan formuleras också på dessa områden.

En viktig avgränsning för avsiktsförklaringen såväl som för arbetsgruppens arbete har varit den parlamentariska Lärarutbildningskommitténs (LUKs) uppdrag som skall redovisas den 3 maj 1999. Arbetsgruppen har samrått med LUK i näraliggande frågor.

Förslagen presenteras med olika konkretionsgrad i redovisningen. På vissa områden som exempelvis forskningsområdet pågår beredningsarbete i regeringskansliet som försvårar för arbetsgruppen att nu lägga konkreta förslag om hur forskning om skolan och samarbetet skola-högskola kan stärkas. När det gäller LUK:s uppdrag finns näraliggande frågor som är angelägna att arbeta med parallellt med utredningen och beredningen av dess förslag. Arbetsgruppen föreslår därför en försöksverksamhet med ett närmare samarbete mellan lärarutbildare, yrkesverksamma lärare och kommuner än vad som för närvarande är praxis.

Vissa frågor i avsiktsförklaringen kan inte lösas på central nivå utan förutsätter lokala beslut eller överenskommelser. Exempelvis gäller detta frågan om att inrätta karriärtjänster och lektorat. Arbetsgruppen föreslår därför ett större utvecklingsprojekt som syftar till att stimulera en sådan utveckling. Erfarenheterna från projekten kan sedan ligga till grund för ett fortsatt utvecklingsarbete på såväl central som lokal nivå.

På skolområdet pågår en mängd skolutvecklingsprojekt, exempelvis de s.k. Ylvaprojekten och de s.k. Albatrossprojekten. Arbetsgruppens förslag är i mycket en fortsättning på den samsyn som finns kring vikten av skolutveckling och som bl.a. kommer till uttryck i Avtal 2000 och i de statliga styrdokumenterna för skolan.

3. Lärarkets utveckling främjas

Kompetensutveckling och karriärmöjligheter i skolan

Skolan har fått förändrade förutsättningar och tydligare krav på kvalitet och måluppfyllelse genom decentraliseringen av skolan och övergången till mål- och resultatstyrning. En bärande idé bakom decentraliseringen har varit att i ökad utsträckning föra över beslutsrätten över skolans arbetsorganisation och skolutveckling till den lokala skolan. Syftet är naturligtvis att öka förutsättningarna för eleverna i skolan att nå målen. För att lärarna skall kunna arbeta professionellt utifrån det nya uppdraget måste de därför få ökat

inflytande över verksamheten. Det nyligen presenterade förslaget från en arbetsgrupp i Utbildningsdepartementet om en eventuell försöksverksamhet utan timplan i grundskolan grundas bl.a. på en önskan om att ge lärarna mer inflytande och låta läroplanens mål i högre grad styra uppläggningsen av arbetet än vad som nu är fallet. Regeringen aviserar också en översyn av skollagen syftande till att bättre anpassa lagen till en decentraliserad, mål- och resultatstyrd skola. Skolutvecklingsavtalet förutsätter ett stort mått av lokalt inflytande och ansvarstagande.

Det finns emellertid hinder också på den lokala nivån för en verklig decentralisering. Skolans organisation har på många håll inte moderniserats i takt med att uppdraget förändrats. Beslutsvägar och delegation inom kommunen kan i vissa avseenden fortfarande spegla en gammal centralstyrd organisation. I den rapport om rektors uppdrag i en decentraliserad skola, som Skolverkets inspektörer avlämnat i januari 1999, konstaterar man att rektor på vissa håll inte har tillräckligt goda förutsättningar för att genomföra uppdraget i en mål- och resultatstyrd skola och för att leda det pedagogiska arbetet. Det krävs tydligare ansvarsvägar, uttalade krav och förväntningar samt uppföljning av resultaten.

Skolledarens ansvar för att skapa ett klimat som leder till utveckling på den lokala skolan är stort. Chefsfunktionen i skolan måste utövas med tanke på att skapa en positiv anda med utvecklande och omväxlande arbetsuppgifter. Skolledarens uppgift är dels att vara en pedagogisk ledare för lärarna i en lärande organisation, dels att vara administrativ chef för verksamheten. Andra områden som skolledaren måste ta ansvar för är t. ex introduktionsåret, personalförsörjningsplaner och en planering av den samlade kompetensutvecklingen. Alla är överens om skolledarens centrala roll i skolutvecklingen. Det är därför viktigt att skolledaren verkligen tar tillvara möjligheten att utöva ett professionellt ledarskap.

Skolan är en "platt" organisation med få hierarkiska nivåer. Det är därför ont om s.k. karriärvägar i skolan. Att bli skolledare har traditionellt betraktats som den enda karriärmöjligheten för lärare. Egentligen innebär dock övergången från att vara lärare till att vara skolledare att man väljer ett annat yrke. Många lärare, som är intresserade av pedagogisk utveckling, vill utvecklas inom sitt yrke men fortfarande vara lärare.

Den förändrade lärarrollen har beskrivits i många sammanhang under de senaste åren. Samhällsförändringarna och de nya styrdokumenterna ställer nya och annorlunda krav. Lärarna förutsätts att tillsammans med varandra och med eleverna utföra ett kvalificerat pedagogiskt arbete med målformulering och utvärdering. I detta ingår t.ex. att utforma lokala betygskriterier men också att fördjupa sina ämneskunskaper. I gymnasieskolan kommer lärare att få bedöma examensarbeten i samband med införandet av en gymnasieexamen

etc. Läraryrket har därmed blivit både viktigare, mer innehållsrikt och samtidigt mer krävande.

Skolan har stora behov av insatser för utveckling av olika delar av verksamheten. Exempelvis behövs i varje skola genomarbetade introduktionsprogram för nyanställda och, i allt fler skolor, planering av det internationella skolsamarbetet. Andra exempel kan vara att lärare fungerar som mentorer för nyanställda lärare eller handledare för blivande lärare under utbildning. Sådana arbetsuppgifter och det ansvar som det innebär medför både personlig utveckling och ny kompetens för den lärare som åtar sig uppgiften.

Lärare med forskarutbildning kan få ett särskilt ansvar för utvecklingsfrågor på skolområdet. Genom fördjupade kunskaper om forskning och vetenskap kan de bli motorer i den lokala skolutvecklingen, bl.a. genom att utveckla metoder för dokumentation, uppföljning och utvärdering av skolverksamheten. Personer med olika typer av expertkompetens t.ex. inom IT-området ska stimuleras att under lärares ledning arbeta inom skolan. Dessa personer bör kunna avlasta och komplettera lärarnas arbete men inte ersätta lärarna. Alla skolor behöver dessutom utveckla metoder för uppföljning, utvärdering och utveckling av de egna arbetsformerna. I en skola med ett utvecklingsvänligt klimat har lärare möjlighet att utveckla nya idéer, växla mellan olika arbetsuppgifter och ta personligt ansvar för olika pedagogiska projekt. Det kan också komma att bli vanligare att lärare kan kombinera en uppgift i skolan med engagemang också i andra organisationer. I kunskapssamhället kommer pedagogisk kompetens att bli efterfrågad även utanför skolans ram. Det kommer att bli viktigt för skolan att finna former som kan tillfredsställa dessa olika krav.

Skolan, som är ett av landets största arbetsfält, borde kunna rymma fler möjligheter till yrkesmässig utveckling för lärare. I de flesta fall skulle dessa utvecklingsmöjligheter även i mer formell mening kunna betyda "ett steg i karriären." Om en lärare genom att delta i olika typer av skolutveckling ökar sin kompetens får han eller hon självklart fördelar i sin vidare professionella utveckling. Den konkreta utformningen av dessa karriärmöjligheter i skolan är dock i första hand en fråga för arbetsgivarna och personalorganisationerna. Det är naturligtvis också betydelsefullt att lärarna själva efterfrågar större utvecklingsmöjligheter.

Samarbete skola - högskola - forskning

Skolan har under det senaste decenniet genomgått stora förändringar vad gäller ansvarsfrågor och styrsystem. Både grundskolan och gymnasiet har reformerats. De nya läroplanerna har betonat förskolans viktiga plats som det första steget i det livslånga lärandet. Läraryrkets innehåll har förändrats.

Dessa stora förändringar har ännu inte avspeglats tydligt i forskningen och dess resultat. Forskningen behöver knytas närmare förskolan och skolan och samverkan mellan skolan och högskolan behöver stärkas.

Vi vet idag att forskningens resultat har svårt att nå spridning ute i kommuner och skolor. Skolforskningens relevans för vardagen i skolan är inte självklar. På viktiga områden saknas forskningsresultat eller är svårtillgängliga. Samarbetet mellan skolan och forskningen behöver därför utvecklas.

Förslag om skolans forskningsanknytning, lärares forskningsmöjligheter m.m. ingår i lärarutbildningskommitténs (LUK) uppdrag. LUKs uppdrag skall vara slutfört i maj 1999.

Forskningsfrågorna som helhet bereds f.n. i Regeringskansliet. Arbetsgruppen finner det därför inte meningsfullt att nu lägga konkreta förslag i enlighet med avsiktsförklaringen. Vår bedömning är dock att det inför det förstående beredningsarbetet är viktigt att vinna en god kunskap om var behoven av forskningsinsatser är stora. Arbetsgruppen föreslår också att vissa av de pågående projekt som utvecklar samarbetet mellan forskning och den lokala skolan utvidgas.

Arbetsgruppens uppfattning är att ökade möjligheter bör skapas som medger lärare att inom ramen för sin tjänstgöring kombinera egen forskning och utbildningsinsatser för skolan. Regeringen ger genom Högskoleverket för närvarande tillfälligt stöd till ett antal forskarförberedande utbildningar och forskarutbildningar som utvecklas i samarbete mellan skolan och högskolan och som innebär att lärare kan delta i forskningsprojekt samtidigt som de tjänstgör som lärare. Detta bidrar till att öppna kanaler mellan skolan och högskolan. Resultat och erfarenheter kan ömsesidigt tillföras både skolan och högskolan.

Forskning bedrivs av forskarutbildade personer, som i sin tjänst i högskola kan samarbeta med t.ex. doktorander, magistrander och lärare i skolan. Det öppnar möjligheter för lärare att tillgodogöra sig forskningsresultat och kan stimulera till egen forskarutbildning och återföring av resultat till skolan. Olika former för lärares deltagande i forsknings- och utvecklingsverksamhet inom högskolan behöver utvecklas utan att det för den skull handlar om forskarutbildning som nödvändigtvis leder till forskarexamen. Forskarutbildade lärare bör finnas i skolan, vilket kan bidra till att stärka ett kvalificerat utvecklingsarbete med forskare och lärare/praktiker i samverkan (FoU-arbete).

Arbetsgruppens förslag till åtgärder för att stärka läraryrkets utveckling

Nya insatser

Projektet Skolan - en utvecklande organisation

Arbetsgruppen föreslår ett nytt större utvecklingsprojekt med fokus på skolan som en modern och stimulerande arbetsplats där olika utvecklingsvägar och karriärmöjligheter för lärare skall prövas i praktiken. Kommunens roll som arbetsgivare och ansvarig för att skapa förutsättningar för en sådan utveckling skall fokuseras i projektet. Samarbetet mellan kommun, skola, högskola och forskning skall stärkas och bli en viktig del av projektet. Lärare med forskarutbildning och forskarbakgrund skall särskilt stimuleras att finna nya vägar att utveckla skolan och höja kvaliteten i verksamheten. De traditionella lektoraten kan härigenom ges ett nytt innehåll som starkare än tidigare betonar skolans behov av närhet till forskning och bidra till spridning av dess resultat. Projektet kommer härigenom att ha tre inriktningar:

Kommunens roll att som arbetsgivare ansvara för att skapa förutsättningar för olika utvecklingsvägar och karriärmöjligheter för lärare

Skolledningens roll att som ansvarig för skolans resultat och verksamhetens utveckling stimulera och främja sådana utvecklingsmöjligheter för lärare

Lärarens roll att som ytterst ansvarig för sina egna insatser och resultat ta ett aktivt ansvar för sin egna professionella utveckling

Förverkligandet av projektet förutsätter att det finns ett intresse och därmed ansvarstagande för den skisserade utvecklingen från samtliga tre parter på den lokala nivån. Projektet skall vara treårigt och utvärderas. Erfarenheterna ska ligga till grund för det fortsatta utvecklingsarbete som parterna i avsiktsförklaringen ställt sig bakom.

Syfte med projektet

- att utveckla arbetsorganisationen så att den stödjer utvecklings- och kvalitetsarbetet på skolan

För att uppnå de effekter som projektet syftar till är det viktigt att identifiera utvecklingsområden i skolan. Olika typer av karriärvägar för lärare utvecklas samtidigt som lärarna erbjuds relevant kompetensutveckling för dessa. Lärare stimuleras utifrån de utvecklingsbehov som finns att forska om skolan också i skolan. Olika modeller för hur forskning ska kunna integreras i skolarbetet prövas.

Kunskapen om hur högskola och forskning kan stödja skolutveckling ökar.

Olika medel att uppnå detta kan vara att knyta lärare med forskarkompetens till skolan, att stärka kontakten mellan regionala pedagogiska utvecklingscentra och skolan samt att utveckla ett ledarskap som stödjer skolutvecklingen.

Mål

- att stärka kvaliteten i skolan
- att öka attraktiviteten i läraryrket
- att sprida den kunskap och erfarenhet som projektet genererar

Uppläggning av projektet

Kommuner inbjuds att delta i projektet som bör löpa under tre år med början år 2000. Arbetsgruppen har i detta läge inte ansett det nödvändigt med någon i förväg bestämd begränsning av antalet deltagande kommuner. För att inte låsa eller styra kommunernas möjligheter att tänka nytt har vi heller inte funnit det lämpligt att i förväg ange kriterier för deltagande. Inbjudan bör därför gå ut öppet och brett. Detta förfarande betyder inte att det i ett senare skede kan uteslutas ett visst urval. Exempelvis kan deltagandet behöva organiseras genom nätverksgrupper för kommuner som har liknande utvecklingstankar.

Staten bidrar med medel för att utveckla eventuella kompetensutvecklingsinsatser för projektet på de regionala pedagogiska utvecklingscentra. Skolverket kan också på flera sätt stödja genomförandet av projektet.

Ytterligare nya åtgärder

Arbetsgruppen föreslår att ytterligare insatser görs för att underlätta för kommuner och lärare att på ett enkelt sätt kunna få en samlad information om utbudet av kompetensutveckling och vidareutbildning. Det samlade utbudet bör därför göras tillgängligt på Skoldatanätet och i den s.k. Asken. Skolverket och Högskoleverket bör ges i uppdrag att utveckla dessa tjänster.

Arbetsgruppen föreslår att Högskoleverket och Skolverket ges i uppdrag att inför den forskningspolitiska propositionen göra en kartläggning och samlad bedömning av forskningsbehovet på skolans och lärarutbildningens område. En rapport bör finnas klar under hösten 1999.

Pågående projekt och utökning av dessa:

Staten och Svenska Kommunförbundet och lärarförbunden har på olika sätt stött skolutvecklingsprojekt (Skolverkets stöd till skolprojekt, Ylva-projekten, Albatrossprojektet, Den gyllene länken). Parterna är intresserade av att fortsätta skolutvecklingssamarbetet, t.ex. inom gymnasieskolan. Arbetsgruppen anser att gymnasieskolan är angelägen att uppmärksamma i skolutvecklingssammanhang och menar att diskussioner bör upptas om gemensamma insatser på detta område snarast efter riksdagsbehandlingen av propositionen i mars. I propositionen tas flera frågor upp som kräver ett fortsatt berednings- och utvecklingsarbete. Utbildningsdepartementet har också kallat samman en särskild grupp där bl.a. arbetsmarknadens parter ingår. Gruppen skall särskilt uppmärksamma samarbetsfrågor mellan ungdomsskolan och arbetslivet.

Skolverket har i regleringsbrevet för 1999 fått enklare regler vad gäller möjligheter att utnyttja medel som tilldelas skolor för särskilda utvecklingsprojekt. Tidigare har det inte varit möjligt att utnyttja dessa medel för att täcka lönekostnader för vikarier då ordinarie lärare deltar i utvecklingsprojekt eller kompetensutveckling. Ändringen innebär att skolor får lättare att delta i utvecklingsprojekt då medlen kan användas friare än tidigare.

Arbetsgruppen föreslår att möjligheterna för verksamma lärare att delta i forskningsprojekt främjas genom utveckling av ytterligare forskarförberedande utbildningar och forskarutbildningar. Tilläggsuppdrag kommer att ges till ett antal högskolor under våren 1999 att utveckla nämnda utbildningar. Regeringen beräknar **3.0 Mkr** för tio anställningar inom högskolan på halvtid.

4. Rekrytering till läraryrket främjas

Läraryrket utökas

Många lärare behöver utbildas under närmaste åren. Ett ökande antal elever passerar nu genom skolsystemet och många verksamma lärare går i pension. Det finns idag också en växande arbetsmarknad för lärare utanför skolan. Samtidigt innebär systemet med förskoleklasser samt den pågående integrationen mellan förskola och grundskola att förskollärare och fritidspedagoger numera ingår i diskussionen om den samlade lärarförsörjningen.

Det är ett gemensamt intresse att ha välutbildade lärare i skolan. Utöver de insatser som redan görs krävs extraordinära insatser för att klara det målet även i framtiden. Det är också mot den bakgrunden som de satsningar som redan planeras och genomförs skall ses samt de utvecklingsprojekt som arbetsgruppen föreslår. De av arbetsgruppen föreslagna insatserna är valda för att de kan ge ett relativt snabbt resultat.

I budgetpropositionen för 1999 har regeringen gjort bedömningen att de tidigare beslutade examensmålen för grundskollärare med inriktning mot årskurserna 4-9 skall ligga fast för treårsperioderna 2000-2002 och 2003-2005. Ökningen från innevarande period till nästkommande är betydande, från 4440 till 6240, dvs med ytterligare 1 800 platser, en ökning med 40 %. För perioden 2003-2005 sätts examensmålet lägre igen. Regeringen bedömer att också för gymnasielärare bör de tidigare beslutade examensmålen ligga fast. Detta innebär en ökning från 3720 innevarande period med 765 till 4485 lärare nästkommande period dvs en ökning med drygt 20 %. Denna ökning förutsätts fortsätta även under perioden 2003-2005. Regeringen framhåller att högskolorna måste öka rekryteringen av redan ämnesutbildade för att nå examensmålen. Vidare framhålls att minst hälften av de examinerade lärarna med hänsyn till skolans långsiktiga behov bör vara inom områdena matematik, naturvetenskap och teknik.

Givetvis är högskolornas måluppfyllelse avgörande för hur detta planerade nytillskott kommer skolorna till del. Självklart finns det också andra faktorer som har betydelse. Viktiga faktorer är att det finns kvalificerade sökande i tillräckligt antal och att lärarbehoven kan tillgodoses också geografiskt på ett tillfredsställande sätt. Det finns också ett antal arbetslösa lärare att uppmärksamma.

Utöver den av regeringen beslutade utbyggnaden planerar AMS en särskild uppdragsutbildning. Den riktar sig främst till arbetslösa lärare eller sådana lärare som riskerar arbetslöshet.

Det finns också flera lärosäten där olika projekt pågår som riktar sig till olika grupper, bl.a. officerare, lärare med utländsk bakgrund etc.

Hur ser sökandebilden ut?

Under den senaste tioårsperioden har antalet sökande till lärarutbildningarna flerdubblats och antalet förstahandssökande mer än fördubblats. Regeringen har kraftigt ökat högskolornas utbildningsuppdrag, dvs. det antal lärare som skall utexamineras från lärarutbildningarna. Idag föreligger dock svårigheter att rekrytera lärare till vissa ämnesområden, framför allt i matematik, naturkunskap och teknik. Detta gäller även för vissa språkkombinationer i grundskolan och i praktiskt-estetiska ämnen. Samtidigt finns risk för att det uppstår övertalighet av vissa lärarkategorier, t.ex. förskollärare, fritidspedagoger och 1-7-lärare.

Fullföljer lärare sin utbildning?

Det hävdas ibland att lärare i stor utsträckning hoppar av från pågående utbildning eller lämnar läraryrket i förtid. Det går inte att finna säkra belegg för att fler lärarstuderande hoppar av från sin utbildning än tidigare eller att lärarstudenter hoppar av sin utbildning

i högre omfattning än andra studenter. Det finns heller inte fullt fog för uppfattningen att lärare generellt lämnar läraryrket i större utsträckning än tidigare. Detsamma gäller uppfattningen att lärare lämnar sitt yrke i större omfattning än andra yrkesverksamma. Äldre lärare har dock under 90-talet lämnat läraryrket i större utsträckning än tidigare bland annat till följd av gällande regler för förtidspensionering.

Behov av särskilda insatser

I arbetet med att bedöma det framtida lärarbehovet har arbetsgruppen utgått från prognoser från Högskoleverket, Skolverket och SCB. Svenska Kommunförbundet har därefter under hand redovisat sin syn på rekryteringsbehovet inom det kommunala skolväsendet. Förbundet bedömer att behoven ökar kraftigt inom den närmaste tioårsperioden. Det är arbetsgruppens samlade bedömning att särskilda åtgärder behöver övervägas vad gäller utbildningarna med matematik-naturvetenskaplig- eller teknisk inriktning.

För att snabbt åstadkomma resultat bör insatser dels genomföras för lärare som redan finns i skolorna, dels för personer med annan lämplig bakgrund som med viss kompletterande utbildning kan utbildas till lärare. Den mest kostnadseffektiva insatsen är att ge redan utbildade lärare kompletterande utbildning så att den bättre motsvarar skolans behov. Fördelen med detta är att målgruppen redan har en lärarutbildning samt erfarenhet av vad yrket kräver. Också förskollärare som vill vidareutbilda sig eller löper risk att bli övertaliga kan utbildas till grundskollärare, 1-7-lärare kan kompletteringsutbilda sig och ta hand om en allt större del av undervisningen i årskurserna 4-9, "ettämneslärare" kan komplettera sin utbildning med ytterligare ett ämne etc. Utbildningsinsatser bör också riktas mot arbetslösa lärare och förskollärare. Denna typ av insatser leder dock inte till ett nettotillskott av lärare. Målgruppen för åtgärderna behöver därför utvidgas.

Insatser bör av ovanstående skäl riktas mot högskoleutbildade grupper eller andra grupper med lämplig eftergymnasial utbildning som är arbetslösa eller riskerar arbetslöshet såsom officerare, arkitekter och kulturarbetare. Gruppen officerare har i stor utsträckning utbildning inom det naturvetenskapliga området och kan därmed bli ett värdefullt tillskott till gruppen lärare inom detta område. De har pedagogisk utbildning och dessutom erfarenhet av såväl undervisning som ledarskap.

De redan föreslagna insatserna innebär en volymökning av grundutbildningen jämfört med tidigare beslut i budgetpropositionen för 1999 med ytterligare ca 200-300 platser motsvarande heltid. Även möjligheterna till vidareutbildning ökar jämfört med i tidigare beslut. Redan beslutad och här föreslagen ökning av vidareutbildning på distans inom ett antal ämnesområden och med inriktning mot olika lärarkategorier, samt ökat utbud av annan kompetensutveckling,

innebär väsentligt ökade möjligheter för kommunerna att tillgodose lärares kompetensutvecklingsbehov.

Nya projekt som syftar till att främja rekryteringen till läraryrket

Skolan behöver välutbildade lärare - vid alla tidpunkter. För att detta skall lyckas krävs insatser av staten som har ett centralt dimensionerings- och kvalitetsansvar för lärarutbildningen. Kommunerna som lokala arbetsgivare har ansvaret för att det finns välutbildade lärare i tillräcklig omfattning i kommunens skola. Uppgiften är inte enkel mot bakgrund av de stora variationer som kan avläsas i barnkullarnas varierande storlek bara under detta decennium. En annan svårighet är de stora pensionsavgångar som kan förutses. Arbetsgruppen bedömer att extraordinära insatser krävs för att balansera det särskilt stora rekryteringsbehov som uppstått. Kommunen behöver göra en samlad planering för varierande behov inom förskolan och uppåt i skolsystemet.

Arbetsgruppens samlade bedömning är att nya grupper behöver stimuleras att söka till lärarutbildningar för att klara skolans behov av välutbildad arbetskraft också i framtiden. Särskilt gäller detta för framtida lärare inom det naturvetenskapliga fältet i åk 4-9 och i gymnasieskolan. Det har inte varit lätt att få ett tillräckligt stort antal sökande till dessa utbildningar. Därför är det motiverat att pröva nya vägar att finna både tillräckligt kvalificerade och intresserade sökande till dessa utbildningar och det framtida yrket som lärare. För att snabbt klara behoven behövs också andra åtgärder som t.ex. att vidareutbilda redan verksamma lärare som riskerar övertalighet eller som behöver bredda sin kompetens. Arbetsgruppen föreslår därför **en försöksverksamhet** som prövar en utvecklad samverkan mellan kommunala arbetsgivare och högskolans lärarutbildning.

Utgångspunkten för projektet är att utbildning till lärare kan kombineras med anställning och tjänstgöring som lärare under utbildningstiden.

Projektet genomförs på följande sätt:

- Kommunerna inventerar och analyserar behovet av lärare för de närmaste 5-10 åren, d.v.s. preciserar vilka typer av lärartjänster som kommer att behövas. Utifrån denna analys föreslår kommunen lämpliga och intresserade personer att söka till utbildningen.
- Högskolan ansvarar för utbildningen med såväl antagning som examination. Högskolan utformar utbildningen på ett sådant sätt att den leder fram till en lärarexamen. Utbildningen bör planeras för genomförande delvis på distans så att den enskilde kan kombinera studierna med arbete på en skola.

- De personer som på detta sätt rekryterats och antagits till lärarutbildning erbjuds en anställning i en kommun. Kommunen ansvarar för att den skolförlagda delen av utbildningen ges en utformning av hög kvalitet och ställer lokala handledare till förfogande.

Projektet skall pröva effektiviteten i en samverkansorganisation för kommuner som kan stödja en rationell utbildningsplanering.

Omfattningen av försöksverksamheten är 100 helårsplatser för studier under två år. Studierna är tänkta att bedrivas på halvfart och kombineras med en anställning i kommunen. Försöksverksamheten skall starta under hösten 1999 på tre till fyra högskolor.

Målgruppen kan vara personer som redan är anställda och har lärarexamen men också sådana som inte har lärarexamen (obehörig lärare). Målgruppen kan också vara personer med högskoleutbildning från andra delar av arbetsmarknaden med en högskoleutbildning som således skall ges möjlighet att komplettera sin utbildning så att den leder till en lärarexamen.

Utbildningen skall vara individuellt anpassad. Utbildningsinsatserna skall planeras utifrån de studerandes tidigare utbildning och erfarenhet.

Uppdraget ges utöver de utbildningsuppdrag till högskolorna som anges i budgetpropositionen för 1999. Utbildningen skall leda till att examensbeskrivningarnas mål för lärarexamen uppnås. Försöksverksamheten skall utvärderas. Uppdraget skall ges under våren 1999. Regeringen avsätter **8 Mkr** för denna försöksverksamhet under 1999 och ytterligare **8 Mkr** för år 2000.

Parterna åtar sig i avtalsammanhang att underlätta för enskilda lärare som saknar fullständig kompetens att förena tjänstgöring med kompetensgivande lärarutbildning. Parterna åtar sig att informera sina medlemmar om aktuella utbildningar.

Utbildningsdepartementet uppmärksammar under våren 1999 de nu gällande reglerna angående antagning till grundläggande högskoleutbildning och tillgodoräknande av utbildning och yrkesverksamhet bl.a. mot bakgrund av tidigare avlämnad rapport från Högskoleverket. Ett seminarium där Högskoleverket och lärarutbildare deltar planeras.

Utökning av pågående projekt syftande till att främja rekryteringen till läraryrket

Regeringen kommer att uppdra åt högskolorna A och B att särskilt inrikta sig på att uppmuntra officerare som önskar att ansöka till högskoleutbildningen. För rekryteringen skall högskolorna samarbeta med försvarsmakten som åtar sig att informera bland sina anställda om utbildningen. Högskoleverket har en uppgift att utgöra ett stöd till högskolorna i detta rekryterings- och studievägledningsarbete. För

utbildningarna vid högskolorna beräknar regeringen **10 Mkr**.
Försvarsmakten förutsättes stå för lönekostnader för den tid som utbildningen pågår.

Regeringen avser att utöka försöksverksamheten med utbildning av arbetslösa män med högskoleutbildning enligt den modell som Lärarhögskolan i Stockholm bedriver för att få in fler män i läraryrket. Särskilda studievägledningsinsatser och förberedande basår kan vara aktuella att utnyttja. Staten avser att under våren 1999 ge ytterligare två högskolor i uppdrag att starta sådan utbildning med var sin grupp studenter. Regeringen avsätter **1,5 Mkr** för detta ändamål.

Regeringen avser att vidta åtgärder för att underlätta för högskoleutbildade personer med utländsk bakgrund att kunna gå vidare till en lärarutbildning. Det handlar bl.a. om att ge möjlighet att förbättra kunskaperna i svenska språket samt att erbjuda pedagogiskt basår. Det kan vara aktuellt att använda särskilda studievägledningsinsatser. Staten avser att under våren 1999 ge två högskolor i uppdrag att anordna sådan utbildning med var sin grupp studerande. Regeringen avsätter **1,5 Mkr** för detta ändamål.

Regeringen har avsatt särskilda medel för kompetensutveckling av vissa lärarkategorier såsom lärare i naturvetenskap och teknik samt lärare i yrkesämnen i budgetpropositionen för 1999. Inom IT-området föreslås i budgetpropositionen för 1999 åtaganden motsvarande sammanlagt ca **1 490 Mkr** under åren 1999, 2000 och 2001 i 1999 års prisnivå. Genomförandet av insatserna påbörjas under våren 1999.

Genomförande av föreslagna åtgärder

Aktiviteter under våren 1999

För att genomföra de föreslagna aktiviteterna krävs insatser av de medverkande parterna såväl gemensamt som var för sig. Alla medverkar efter sina förutsättningar.

För de fackliga organisationerna består insatserna för genomförandet främst av information samt fortsatt utveckling och genomförande av de lokala avtalen. För regeringskansliet innebär genomförandefasen beslut om utbildningsuppdrag till högskolor mm. Visst författningsarbete kan också bli aktuellt.

Arbetsgruppen ser det också som naturligt att de områden som tas upp i avsiktsförklaringen finns med i kommande diskussioner mellan parterna i avtalssammanhang.

Svenska Kommunförbundet anordnar regionala konferenser för skolchefer och skolpolitiker. På dessa konferenser kommer frågorna att tas upp. Förbundet åtar sig också att skriva cirkulär om vikten av att lärare får ett ökat ansvar för och inflytande på skolans verksamhet, lokal skolutveckling och arbetsorganisation. Denna fråga kommer

också att tas upp inom ramen för olika konferenser och seminarier. En broschyr om läraryrket ska distribueras till landets platsförmedlingar.

Skolutvecklingsprojektet beräknas ta jämförelsevis lång tid att etablera. Det är i etableringsfasen som intressanta idéer skall inventeras och prövas för att utvecklas i den riktning som parterna avser. Projektet skall vara klart att starta vid ingången av år 2000. Projektplanering måste starta snabbt under våren 1999.

Rekryteringsprojektet skall genomföras redan hösten 1999. Det skall genomföras i nära samarbete mellan ett antal högskolor, kommuner och statliga verk. Ett antal regeringsbeslut om uppdrag till högskolor och verk samt författningar eller författningsändringar bör förberedas snarast. Projektorganisation bör fastställas snarast möjligt.

Kommunernas politiker och förvaltningschefer har en strategisk roll för genomförandet av de förslag som finns i rapporten. För rekryteringsprojektet gäller detta också högskolan och berörda myndigheter. Arbetsgruppen föreslår att denna grupp nås redan under våren. Vid det första mötet bör samtliga parter finnas med.

LR och Lärarförbundet har tagit fram ett studiecirkelmaterial som behandlar skolutveckling utifrån några grundteman; lärarrollen, arbetsorganisation och tid, kompetensutveckling och lön samt inflytande. Aktiviteterna i de studiecirkel och grupper som samlas kring materialet förväntas bli värdefulla inslag i byggandet av Skolutvecklingsprojektet.